

Gaslighting Olgusunun Sosyodemografik Faktörler ve Kişilik Eğilimleri Bağlamında İncelenmesi*

Beyza Çabuk**
Filiz Kumova***

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, romantik ilişkilerde bir duygusal manipülasyon türü olan “gaslighting” ile demografik faktörler ve kişilik özelliklerinin ilişkisini inceleyen çalışmalar hakkında geleneksel bir derleme yapmaktır. Anahtar kelimeler, (gaslighting) AND (*personality*) AND (“romantic relations” OR “intimate partnership”); (gaslighting) AND (kişilik) AND (“romantik ilişkiler” OR “yakın ilişkiler”) olarak belirlenmiş olup, 2000-2023 yılları arasında yayınlanmış araştırmalar “Science Direct”, “Google Scholar”, “Medline”, “PubMed”, “YÖK Tez Merkezi” ve “Web of Science” veri tabanlarında taranmıştır. Tarama sonucunda, bu derlemeye toplam 15 çalışma dâhil edilmiştir. Sosyodemografik özelliklere ilişkin bulgular bir arada incelendiğinde, konuya ilişkin gelecekte daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra gaslighting uygulayan ve buna maruz kalanların cinsiyetlerinden çok, cinsiyet stereotiplerine toplumsal olarak atfedilen güç eksenli özelliklerin gaslighting uygulama ve buna maruz kalma ile daha yakından ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Bahse konu olasılık dolaylı yoldan, ilişkideki güç dengesi- gaslighting ilişkisine dair kısıtlı araştırma bulguları ile de uyumludur. Alanyazında kişilik özellikleri ile gaslighting davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların, Karanlık Üçlü/Dörtlü özelliklerine odaklananlar hariç,

* Bu çalışma, 1. Yazarın (Beyza Çabuk), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Klinik Psikoloji Tezsiz Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırladığı Ocak 2024 tarihli mezuniyet projesinden üretilmiştir.

** Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Klinik Psikoloji Tezsiz Yüksek Lisans Mezununa, İstanbul/Türkiye, psk.beyzacabuk@gmail.com, orcid.org/0009-0009-9294-5186.

** Dr. Öğretim Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, fkumova@fsm.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8420-629X.

birbirlerinden farklı kişilik özelliklerine odaklandığı görülmüştür. Gelecekte genel olarak hem mevcutta kısıtlı sayıda çalışılmış olan hem de henüz çalışılmamış olmakla birlikte gaslighting ile ilişkili olabilecek kişilik özelliklerine odaklanan farklı araştırmaların yapılmasının, kişilik eğilimleri-gaslighting ilişkisine dair daha kesin bir resim sunulmasını sağlamak açısından faydalı olacağı düşünölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gaslighting, psikolojik manipölasyon, duygusal manipölasyon, kişilik.

Reviewing Gaslighting within the Context of Sociodemographic Factors and Personality Inclinations

Abstract

The main purpose of this study is to conduct a traditional review of studies examining the relationship between “gaslighting”, a type of emotional manipulation in romantic relationships, and demographic factors and personality traits. Key words were determined as (gaslighting) AND (personality) AND (“romantic relations” OR “intimate partnership”); (gaslighting) AND (*kişilik*) AND (“romantik ilişkiler” OR “yakın ilişkiler”) and research published between 2000-2023 were scanned in “Science Direct”, “Google Scholar”, “Medline”, “PubMed”, “YÖK Thesis Center” and “Web of Science” databases. As a result of the scanning, a total of 15 studies were included in this review. It was recommended that more research is needed to be conducted on this topic in the future with respect to the findings regarding sociodemographic characteristics. Furthermore, it was thought that the power-based characteristics socially attributed to gender stereotypes might be more closely related to both the perpetration and victimization of gaslighting rather than the actual gender of perpetrators and victims. This possibility was indirectly compatible with the limited research findings on the relationship between power balance and gaslighting in the relations. Moreover, it was observed that studies in the literature examining the relationship between personality traits and gaslighting behavior focused on different personality traits from each other, except the ones explored the Dark Triad/Tetrad features. It was thought that it would be beneficial to conduct different studies in the future, focusing on personality traits that were explored in the mentioned limited number of studies and those that have not yet been studied but may be related to gaslighting, in order to provide a more precise picture of the personality tendencies-gaslighting relationship.

Keywords: Gaslighting, psychological manipulation, emotional manipulation, personality.

Duygusal manipülasyon ile ilişkili önemli faktörlerden biri de manipülasyonu uygulayan ve manipülasyona maruz kalan kişilerin kişilik özellikleridir. Alanyazındaki bir dizi araştırma, manipülatörün benmerkezci⁸, narsistik ve antisosyal⁹ kişilik özelliklerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Duygusal manipülasyona maruz kalanın ise başkalarının yönlendirmelerine açık, hayır demekte zorlanan, değersizlik ve yetersizlik inançları yoğun, onay ihtiyacı yüksek, rahatsız edici duygulardan kaçınan kişilik eğilimlerine sahip oldukları çeşitli araştırmalar ile tespit edilmiştir¹⁰.

Psikoloji, sosyoloji ve felsefe alanlarında kullanılan ve duygusal manipülasyonun bir türü olarak kabul edilen *gaslight* kavramının çıkış noktası, İngiliz yazar Patrick Hamilton tarafından 1938 yılında yazılan *Gaslight* isimli tiyatro oyunudur. Bu oyunda erkek karakter, karısına sistematik olarak yalan söyler, onu aldatarak ve evdeki gaz lambasının ışığını giderek kısarak onu zihninden şüphe ettirmeye çalışır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, *gaslight* kavramının, sanat aracılığıyla bilimsel bir kavram haline geldiğini söylemek mümkündür. Alanyazın incelendiğinde, *gaslight/gaslighting* kavramının zaman içerisinde felsefe, sosyoloji, psikoloji, politika, ekonomi, feminizm gibi çeşitli alanlara yayılarak interdisipliner bir boyut kazandığı görülmektedir. *Gaslighting*'in psikoloji alanyazında yer almaya başlaması Calef ve Weinschel'in¹¹ bu kavramı psikanaliz çerçevesinde ele almasıyla olmuştur.

Gaslight/ing kavramının Türkçe çevirisi için; sanrıya zorlama, duygusal manipülasyon, psikolojik manipülasyon, psikolojik istismar, psikolojik şiddet;

-
- 8 Ben Bursten, "The Manipulative Personality", *Archives of General Psychiatry*, vol. 26, no. 4, April 1972, p. 318-321; Tamas Bereczkei, "Machiavellian Intelligence Hypothesis Revisited: What Evolved Cognitive and Social Skills May Underlie Human Manipulation", *Evolutionary Behavioral Sciences*, vol. 12, no. 1, 2018, p. 32.
- 9 Paul Hofer, "The Role of Manipulation in the Antisocial Personality", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, vol. 33, no. 2, September 1989, p. 91-101; Rachel Grieve – Doug Mahar, "The Emotional Manipulation–Psychopathy Nexus: Relationships with Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical Position", *Personality and Individual Differences*, vol. 48, no. 8, 2010, p. 945-950; Salim Atay, "Narsistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye Standardizasyonu", *Gazi University Journal of Economics and Administrative Sciences*, cilt 11, sayı 1, 2009, s. 181-196.
- 10 Ben Bursten, *a.g.e*; Shea Emma Fett, *Bir İstismar Yöntemi Olan Gaslighting Hakkında Öğrendiğim 10 Şey*, çev. Ezgi Kayış, Bianet - Bağımsız İletişim Ağı, Aralık 2016; <https://www.bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/181577-bir-istismar-yontemi-olan-gaslighting-hakkinda-ogrendigim-10-sey> (Erişim tarihi: 10.11.2023).
- 11 Victor Calef - Edward Weinschel, "Some Clinical Consequences of Introjection: Gaslighting", *Psychoanalytic Quarterly*, vol. 50, no. 1, 1981, p. 44-66.

yönlendirme ve söndürme kelimelerinin birleşimi olan *sönlendirme* gibi birçok öneri ortaya atılmışsa da kavramın çıkış noktası olan ilgili tiyatro oyununun adından gelen ve gaz lambası anlamına gelen *gaslight* veya *gaslighting* kelimesi alanyazında kullanılmaya devam etmiştir. Alanyazında gaslighting davranışına ilişkin birçok tanım olduğu, ancak yapılmış hemen her tanımın “manipülasyon”, “kontrol”, “yönlendirme”, “şiddet” ve “istismar” kavramları etrafında şekillendiği görülmektedir. Gaslighting alanyazında genellikle bir tür psikolojik ve duygusal istismar olarak tanımlansa da¹² kendine has ve özel bir duygusal istismar türü olduğu söylenebilir¹³. Duygusal manipülasyonda hedef, kişinin kendi menfaatleri doğrultusunda karşı tarafın davranışlarında ve tutumlarında değişiklik yapmak iken gaslighting, uygulanan kişiyi kendi gerçeklik algısından, bakış açısından ve değerlerinden şüpheye düşürerek, kişinin hem davranışını hem de karakterini baskılama ve kişiyi gaslighting uygulayıcısına bağımlı kılmak amacı ile yapılır¹⁴. Hem genel anlamda duygusal manipülasyonun hem de gaslighting’in psikolojik olması sebebi ile anlaşılması ve önlenmesi için müdahale edilmesi zordur¹⁵.

Gaslighting uygulama veya buna maruz kalmanın duygusal ve davranışsal olarak bazı işaretleri vardır. Stern, benmerkezci bir tavır ve tahakküm kurmaya çalışmayı gaslighting uygulamanın belirgin iki işareti olarak değerlendirmiştir¹⁶. Bunun yanı sıra; değersizleştirme, suçlama, hakaret etme, inkâr, şüpheye düşürme, kışkırtma, engelleme, kandırma da gaslighting uygulayanların sıkça sergilediği davranışlardır. Maruz kalanın davranışları ise; ağlama, kendi gerçekliğinden şüpheye düşme, değersizlik hisleri nedeni ile içe kapanma, kendini savunma, küfür etme ve suçlama olabilmektedir. Alanyazında, gaslighting uygulayan kişide ortaya çıkan en belirgin duygular; küçümseme, intikam ve özgüven olarak tanımlanırken buna maruz kalan kişide ise ön plana çıkan duyguların, korku, öfke, hayal kırıklığı, acı, çaresizlik, değersizlik ve gerginlik olabileceği ifade edilmiş ve gaslighting’in uyarıcı işaretleri de kafa karışıklığı ve şaşkınlık, bir

12 Erin Hightower, “An Exploratory Study of Personality Factors Related to Psychological Abuse and Gaslighting”, (Unpublished Doctoral Dissertation), William James College, Florida, 2017.

13 Helen Paula Hailes, “They’re Out to Take Away Your Sanity: An Ecological Investigation of Gaslighting in Intimate Partner Violence”, (Unpublished Doctoral Dissertation), Boston College, Lynch School of Education and Human Development, Boston, 2022; Paige L Sweet, “The Sociology of Gaslighting”, *American Sociological Review*, vol. 84, no. 5, 2019, p. 851-875.

14 Shea Emma, *a.g.e.*

15 Victor Calef - Edward Weinschel, *a.g.e.*; Laura Thomas, “Gaslight and Gaslighting”, *The Lancet Psychiatry*, vol. 5, no. 2, February 2018, p. 117-118.

16 Robin Stern, “*The Gaslight Effect: How to Spot and Survive the Hidden Manipulations Other People Use to Control Your Life*”, 1st. ed., New York, Harmony Books, 2007.

şey söylemeden önce fazla düşünme, kendini sık sorgulama ve özür dilerken bulma, öfke/kaygı hissetme, özgüven eksikliği, yakınları ile ilişkisi hakkında konuşmaktan çekinme, gaslighting ile ilgili olayların ayrıntılarını hatırlamada zorluk ve sürekli tetikte hissetme şeklinde özetlemiştir¹⁷.

Diğer yakın partner istismarı çeşitlerine göre henüz yeteri kadar araştırılmamış bir kavram olan gaslight/ing, günümüzde teknoloji kullanımının yaygınlaşması ve alanyazında konuya ilişkin artan ilgi sebebi ile daha anlaşılır hale gelmeye başlamış ve gaslighting'in çeşitli türleri tanımlanmıştır. Örneğin; Stark, *mizojinist gaslight* kavramını alanyazına kazandırmıştır¹⁸. Kolektif bir olgu olan bu gaslighting türünde ataerkil normları dayatma ve devam etirme amacıyla manipülasyon açık bir şekilde uygulanmakta, böylece erkek herhangi bir yaptırımla karşı karşıya kalmamakta ve manipülasyonun devamı için cesaretlendirilmektedir. Kadın ise kendisine kötü davranan ve onu manipüle eden erkeği suçlamak yerine kendini sorgulamaktadır. Stern ise *The Gaslight Effect* isimli kitabında üç tür gaslighting tanımlamıştır. Türkçeye *cazibe gaslighting*'i olarak geçen *glamor gaslighting* kavramında; alışlagelmışten farklı olarak duygusal manipülasyonu uygulayan taraf, partnerine yoğun bir ilgi göstererek kendisini özel hissetmesini sağlar ancak aslında onun gerçek ihtiyaçlarını umursamamakta ve onları karşılamamaktadır. Duygusal manipülasyona maruz kalan taraf, bir şeylerin ters gittiğini fark edip ifade ettiğinde ise partneri yüksek tepkiler vererek onu kontrol etmeye çalışır; sonuç olarak mağdur kendisini yalnız, üzgün, suçlu ve anlaşılmamış hisseder ve kendisini özür dilerken bulabilir¹⁹. İkinci olarak *iyi adam gaslighting*'i (*good guy gaslighting*) kavramında; gaslighter partneri ile ilgileniyormuş gibi görünse de aslında kendi narsistik ihtiyaçlarını doyurmak ve olumlu benlik algısını korumak amacıyla hareket etmektedir. Son olarak *tehditkâr (intimidator) gaslighting* kavramında gaslighter; partnerine karşı saldırgan tutumunu, onu onaylamama veya sert ve sık eleştiri yoluyla daha doğrudan göstererek çaresizlik ve umutsuzluk duygularına yol açabilmektedir.

Alanyazında az sayıda da olsa, gaslighter'ların (gaslighting uygulayanların) partnerini incitme amacı taşımaksızın, daha çok kendi öz saygısını ve subjektif gerçekliğini koruyabilmek adına bu gerçekliği, partnerine kasıtlı veya kasıtlı olmayan duygusal manipülasyon teknikleri ile empoze etmesi sonucunda

17 Cynthia A. Stark, "Gaslighting, Misogyny, and Psychological Oppression", *The Monist*, v. 102, no. 2, 2019, p. 221-235; Stephanie Sarkis, "*Gaslighting: How to Recognise Manipulative and Emotionally Abusive People-and Break Free*", London, Hachette UK, 2018; Robin Stern, *a.g.e.*

18 Cynthia A. Stark, *a.g.e.*

19 Robin Stern, *a.g.e.*

gaslighting davranışının ortaya çıktığını savunanlar bulunmaktadır²⁰. Buna karşın alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, romantik ilişkiler bağlamında gaslighting'i yakın partner şiddeti/istismarı kapsamında değerlendiren çok sayıda çalışma bulunduğu²¹ görülmektedir. Bir istismarcının, kurbanının gerçeklik algısını bozarak onu psikolojik ve duygusal anlamda istismar etmesini içeren gaslighting, yakın partner istismarının temel bir özelliğidir²². Gaslighting'in temel kaynağının kadın düşmanlığı olduğu da ileri sürülmüştür. Alanyazında gaslighting'in çoğunlukla güç eşitsizliği olan ilişkilerde ortaya çıktığına dair birbirleri ile tutarlı bir dizi çalışma da mevcuttur²³.

Gaslighting'e uzun süre maruz kalmanın; kişinin benlik saygısını azalttığı ve depresyon, kaygı ve hatta psikoz ve intihar eğilimi gibi ciddi psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı konusunda alanyazında genel anlamda bir fikir birliği olduğu dikkat çekmektedir²⁴. Gaslighting'in gerçekleştiği bağlamda partnerlerden birinin bağımlı/mazoşist, diğerinin ise sadist/agresif bir tutum sergilediği ve gaslighting davranışının, buna maruz kalan partnerde depresyon ve psikoza yol açabileceği ve ciddi boyutta intihar olasılığını artırdığı alanyazında belirtilmiştir²⁵. Örneğin bir çalışmada; kadınların gaslightinge maruz kalma düzeyi arttıkça genel psikolojik belirti düzeyinin (somatizasyon, obsesif kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, hostilete, fobik reaksiyon, paranoid düşünce, psikotik içerikli düşünceler) de arttığı sonucuna ulaşılmıştır²⁶. Yine farklı bir

20 Kate Abramson, "Turning up the Lights on Gaslighting", *Philosophical Perspectives*, vol. 28, 2014, p. 1-30; Veronica Johnson - Kevin L. Nadal - Gina D. Sissoko - Rukiya King, R. Rukiya, "It's not in Your Head": Gaslighting, 'Splaining, Victim Blaming, and Other Harmful Reactions to Microaggressions", *Perspectives on Psychological Science*, vol. 16, no. 5, 2021, p. 1024-1036.

21 Emine Gökçe, "Kadınlarda Gaslighting'e Maruz Kalma Psikolojik Belirti Düzeyi ve Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Programı, Antalya, 2022, s.1-47; Paige L. Sweet, *a.g.e.*

22 Paige L. Sweet, *a.g.m.*

23 Veronica Johnson - Kevin L. Nadal - Gina D. Sissoko - Rukiya King, *a.g.e.*; Kate Abramson, *a.g.e.*; Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, "It's All in Your Head": Personality Traits and Gaslighting Tactics in Intimate Relationships", *Journal of Family Violence*, June 2023, p. 1-10.

24 Theo L. Dorpat, *Gaslighting, the Double Whammy, Interrogation and Other Methods of Covert Control in Psychotherapy and Analysis*, London, Jason Aronson Incorporation, 1996; Kate Abramson, *a.g.e.*; Robin Stern, *a.g.e.*

25 Gertrude Zemon Gass - William C. Nichols, "Gaslighting: A Marital Syndrome", *Contemporary Family Therapy*, vol. 10, no. 1, March 1988, p. 3-16.

26 Emine Gökçe, *a.g.e.*

çalışmada; gaslighting'e maruz kalan kişilerde depresif duygudurumun ortaya çıktığı ayrıca somatik kaygı ile gaslighting'e maruz kalma arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır²⁷. Bunun yanı sıra, bireyin gaslighting'e maruz kaldıkça kaçınma, sosyal değerlendirilme kaygısı ve intruzif bilişlerin arttığı da aynı çalışmada ifade edilmiştir.

Duygusal manipülasyon ve istismarın daha ileri düzey ve kendine has bir yöntemi olarak tanımlanan gaslighting, son yıllarda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Maruz kalan kişide; kendinden şüphe etme, güvensizlik, özgüvende düşüş, depresyon, kaygı, yönelim bozukluğu ve psikoz gibi ciddi bazı psikolojik rahatsızlıkları ortaya çıkarma potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda; gaslighting kavramının ve ilişkili dinamiklerin doğru bir şekilde anlaşılması önem kazanmaktadır.

Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Gaslight/ing olgusu uzun bir tariheye sahip olsa da bilimsel araştırmaların ilgi odağı haline gelmesi yakın bir tarihe dayanmaktadır. Alanyazında gaslighting hakkında yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Gaslighting'in ülkemizde de yakın denilebilecek tarihlerden itibaren çalışılmaya başlanmış olması, konunun güncel olduğunu ve bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Gaslighting, buna maruz kalan kişinin kendisine olan inancını, gerçeklik algısını, iyi oluşunu ve güvenlik hissini ciddi düzeyde olumsuz etkileyebilen bir durumdur. Gaslighting davranışının, yaygın olmasına karşın, sinsi ilerlediğinden fark edilmesinin zor olması ve maruz kalan kişide kısa ve uzun vadede birçok olumsuz psikolojik etkileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda; bu geleneksel derleme çalışması ile hangi kişilik özelliklerinin ve demografik faktörlerin romantik ilişkilerde gaslighting uygulama ve gaslighting davranışına maruz kalma ile ilişkili olduğuna dair betimsel bir temel oluşturmanın hem problemin daha iyi anlaşılması anlamında alanyazına katkı sağlayacağı hem de gaslighting mağdurlarına yönelik psikoterapi uygulamaları için kaynak oluşturabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Çalışmaya dâhil edilen araştırmalar, romantik ilişkilerde gaslighting ile kişilik özellikleri ve demografik faktörler arasındaki ilişkileri inceleyen nicel ve nitel araştırma makaleleri ve tez çalışmaları ile sınırlandırılmıştır. 2000-2023 yılları arasında Science Direct, Google Scholar, PubMed, Medline, Web of Science ve YÖK Tez Merkezi veri tabanlarından ve sadece tam metin haline ulaşılabilen çalışmalar bu geleneksel derleme kapsamına

27 Erin Hightower, *a.g.e.*

alınmıştır. Sadece Türkçe ve İngilizce dillerindeki çalışmalar dâhil edilmiştir. Konuya ilişkin vaka analizleri, kitap ve bildiriler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Örneklem grubu 18 yaş ve üstü bireyler ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmanın tüm bu sınırlılıklara rağmen, gaslighting ile kişilik özellikleri ve demografik faktörler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın Tanımları:

Karanlık Üçlü (Dark Triad): Dark Triad (Karanlık Üçlü), Paulhus ve Williams'ın psikolojide en yaygın ele alınan ve kişiliğin karanlık yönünü temsil eden üç özelliği (narsisizm, psikopati ve makyavelizm) bir araya getirme önerisiyle geliştirilmiştir²⁸. Bu özelliklerin tümü normal (klinik olmayan/subklinik) kişilik özellikleri olup en belirgin ortak özellikleri; baskın, duygusuz²⁹, bencil ve manipülatif olma, ilişkilerinin yüzeysel ve çıkar odaklı olması şeklinde sıralanabilir³⁰.

Makyavelistik Kişilik: Makyavelist kişilik özelliklerine sahip bireyler; amaçlarına ulaşmak için etik olup olmamasına bakmaksızın her türlü davranışta bulunabilecek bir yapıya sahiptirler. Şüphencilik, acımasızlık, yalan söyleme ve yalnızlaştırma gibi tutum ve davranışları sıklıkla sergileyen bu kişilik ayrıca manipülatif davranma, duygusuzluk, stratejik olma gibi tutumlar sergilemeye de yatkındır. Karanlık Üçlüde yer alan diğer kişilik yapılarından en temel farkı, bu kişilerin dürtüsellikten ziyade stratejik ve planlı hareket etmeleridir³¹.

Psikopatik Kişilik: Alanyazında bu bireylerin karakteristik özellikleri; davranışlarının yıkıcı sonuçlarına ilişkin herhangi bir vicdani rahatsızlık duymama, alaycı, küçümseyici ve agresif tavırlar sergileme, sabırsız, uyumsuz ve

28 Delroy L. Paulhus - Kelvin L. Williams, "The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy", *Journal of Research in Personality*, vol. 36, no. 6, 2002, p. 556-563.

29 Muhammed Bilgehan Aytaç, "Karanlık Dörtlü (The Short Dark Tetrad-Sd4) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Ve Karanlık Dörtlünün Pazarlama Araştırmalarındaki Yerinin Tartışılması", *İşletme Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 2, Ocak 2022, p. 129-149.

30 Emrah Özsoy - John F. Rauthmann - Peter Karl Jonason - Kadir Ardıç, "Reliability and Validity of the Turkish Versions of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T) and Single Item Narcissism Scale (SINS-T)", *Personality and Individual Differences*, no.117, May 2017, p. 11-14.

31 Daniel N. Jones - Delroy L. Paulhus, "The Role of Impulsivity in the Dark Triad of Personality", *Personality and Individual Differences*, vol. 51, no. 5, May 2011, p. 679-682; Daniel N. Jones - Delroy L. Paulhus, "Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits", *Assessment*, vol. 21, no. 1, January 2014, p. 28-41.

dürtüsel olma, duygudan ve empatiden yoksun olma, başkalarıyla derin, sağlıklı ve uzun süreli ilişkiler kuramama, bağlılık ve sadakatten uzak olma şeklinde tanımlanmıştır³². Narsisizmde olduğu gibi psikopatiden de kasıt subklinik psikopatidir³³.

Narsisistik Kişilik: Patolojik narsisizmde ise başkalarından gelen eleştiri ya da beğeniye karşı aşırı hassasiyet, özgüvenli, güçlü ve büyülenmeci görüntünün altında aslında utanç, yetersizlik, güvensizlik gibi duygular, başkalarının gözünde eşsiz, biricik ve güçlü olmaya dair yoğun bir ihtiyaç duyma hali vardır³⁴. Karanlık Üçlü içerisindeki narsisizm, subklinik patolojik narsisizm olarak kabul edilebilir³⁵.

Karanlık Dörtlü (Dark Tetrad): Zaman içerisinde Karanlık Üçlü kavramına eklenebilecek yeni bir kişilik özelliğinin ne olabileceği alanyazında tartışılmaya başlanmıştır. “Empati yoksunluğu ve duygusuzluk” gibi özelliklerin, Karanlık Üçlü içerisinde yer alan kriterler ve diğer üç kişilik yapısı ile örtüşmesi sebebiyle de en yüksek fikir birliği “sadizm” etrafında şekillenmiştir³⁶. Kavramın yaratıcıları da bunu dikkate alarak “Karanlık Dörtlü” kavramını geliştirmişlerdir³⁷.

Sadist Kişilik: En özet haliyle sadizm, kurbanın acı çekmesinden zevk almak anlamına gelmektedir. Paulhus ve diğerleri ise, sadizmi karanlık dörtlüye dâhil ederken; “diğerlerinin acı çekmesine sebep olmak veya acı çekerken izlemekten keyif almaya meyilli olmak” şeklinde tanımlamıştır. Klinik olmayan sadistik kişilik özelliği günlük hayatta; şiddet içeren videolar izlemekten keyif alma, taciz, zorbalık gibi şekillerde karşımıza çıkabilmektedir³⁸.

32 Delroy L. Paulhus - Kelvin L. Williams, *a.g.e.*

33 Emrah Özsoy - John F. Rauthmann - Peter Karl Jonason - Kadir Ardic, *a.g.e.*

34 Sigmund Freud, *On narcissism: An introduction*, Read Books Ltd, 1914, p. 67-102; Heinz Kohut, “The Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders: Outline of a Systematic Approach”, *Psychoanalytic Study of the Child*, vol. 23, no. 1, 1968, p. 86-113; Otto F. Kernberg, *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*, New York, NY, Jason Aronson, 1985.

35 Delroy L. Paulhus - Kelvin L. Williams, *a.g.e.*

36 Anna M. Connysdotter Karlsson - Petri J. Kajonius, “Not Only Trolls are Trolling the Internet: A study on Dark Personality Traits, Online Environment, and Commentary Styles”, *International Journal of Personality Psychology*, vol. 6, 2020, p. 12-23; Delroy L. Paulhus - Rohin Gupta - Daniel Nelson Jones, “Dark or Disturbed? Predicting Aggression from the Dark Tetrad and Schizotypy”, *Aggressive Behavior*, vol. 47, no. 6, August 2021, p. 635-645; Iva Konc - Kristina Petrović - Bojana M. Dinić, “Dark Tetrad and COVID-19 Protective Measures: Mediating Effects of Risk-taking Tendencies”, *Personality and Individual Differences*, no. 186, August 2022, 111341.

37 Muhammed Bilgehan Aytaç, *a.g.e.*

38 Delroy L. Paulhus - Rohin Gupta - Daniel Nelson Jones Paulhus, *a.g.e.*

Yakın Partner Şiddeti: Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2021), resmi (evlilik) ve resmi olmayan (flört, evlilik dışı cinsel birliktelik) ilişkileri kapsayan yakın partner şiddetini; yakın partner veya eski partner tarafından gerçekleştirilen fiziksel saldırı, cinsel zorlama, psikolojik istismar ve kontrol davranışlarını kapsayan, fiziksel, psikolojik veya cinsel anlamda zarara yol açan davranışlar olarak tanımlamıştır.

Beş Faktör Kişilik Modeli (Big Five): Beş Faktör Kişilik Modeli; *Dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrotilik ve deneyime açıklık* özelliklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir kişilik modelidir³⁹. Dışadönüklük; insanlarla iletişime geçmeyi seven, sosyal, konuşmaya yatkın, heyecanlı ve sıcakkanlı gibi özelliklerle karakterizedir. Uyumluluk; başkalarına yardım etmekten hoşlanan, nazik, geçinilmesi kolay, yumuşak başlı, saygılı, merhametli olma gibi özellikler barındırır. Duygusal Denge (nevrotilik); duygusal anlamda iniş çıkışlardan ziyade dengede olma halini tarif eder. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan kişiler; depresif, kaygılı, öfkeli, gergin ve huzursuz hissedebilmektedir. Sorumluluk, çaba gösterme, sorumluluk bilinci, titizlik, iç disipline sahip olma ve planlı hareket etme ile tanımlanır. Deneyime Açıklık ise yeni fikirlere açık olma ve değişiklikten hoşlanma, esnek düşünebilme, yaratıcı, üretken, bağımsız olabilme ile ilişkilidir⁴⁰.

Gaslighter ve gaslightee: Gaslighter, gaslighting uygulayan kişiyi; gaslightee ise gaslighting'e maruz kalan kişiyi ifade etmektedir.

Yöntem ve Gereç

Araştırma Soruları

Bu derleme çalışmasının amacı doğrultusunda temel araştırma soruları;

1. Gaslighting ile ilişkili kişilik özellikleri nelerdir?
2. Gaslighting ile ilişkili demografik faktörler nelerdir?

Olarak belirlenmiştir.

Dâhil Etme Kriterleri ve Tarama Yılları

Bu geleneksel derlemeye; örneklemini 18 yaş ve üstü bireylerin oluşturduğu, romantik ilişki bağlamını ele alan, 2000-2023 yılları arasında yapılmış, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, Türkçe ve İngilizce dilinde yayınlanan çalışmalar dâhil edilmiştir.

39 Paul T. Costa Jr - Robert R. McCrae, "Four Ways Five Factors are Basic", *Personality and Individual Differences*, vol.13, no. 6, 1992, p. 653-665.

40 Paul T. Costa Jr - Robert R. McCrae, *a.g.m.*

Tarama Stratejisi ve Veri Tabanları

Bu çalışmada anahtar kelimeler (gaslighting) AND (personality) AND (“romantic relations” OR “intimate partnership”); (gaslighting) AND (kişilik) AND (“romantik ilişkiler” OR “yakın ilişkiler”) olarak belirlenmiş olup; “Science Direct”, “Google Scholar”, “Medline”, “PubMed”, “YÖK Tez Merkezi” ve “Web of Science” elektronik veri tabanlarında ilgili anahtar kelimeler ile tarama yapılmıştır.

Verilerin Çıkarılması

Bu çalışma için belirlenen anahtar kelimeler ile “Science Direct”, “Google Scholar”, “Medline”, “PubMed”, “YÖK Tez Merkezi” ve “Web of Science” veri tabanlarında yapılan alanyazın taramasında toplam 539 sonuca ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmaların 400 tanesi romantik ilişki bağlamında olmaması, bir tanesi İngilizce veya Türkçe olmaması, 54 tanesi 18 yaşın altındaki katılımcıları dâhil etmesi, 50 tanesi araştırma makalesi veya tez olmaması, 19 tanesi de derleme konusunun dışında olması sebebiyle elenmiştir. Elenen 524 çalışmanın 165 tanesi başlıktan, 298 tanesi özetten, 61 tanesi ise içerikten elenmiştir.

Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmaların Özellikleri

Bu çalışmaya dâhil edilen makalelerin; yazar, yayın yılı, konu, çalışmanın yapıldığı ülke bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Derlemeye Katılan Araştırmaların Özellikleri

Makale Yazarı	Makale Yılı	Çalışmanın Yapıldığı Ülke	Çalışmanın Konusu
Arabi	2023	Amerika	Kişilik özellikleri ile TSSB ve gaslighting
Carton - Egan	2017	İngiltere	Yakın Partner Şiddeti (gaslighting) ve kişilik ilişkisi
Ertürk - Arıkan	2022	Türkiye	Duygusal Manipülasyon (gaslighting), kişilik özellikleri sosyodemografik faktörler
Esin	2022	Türkiye	Duygusal Manipülasyon (gaslighting) ve sosyodemografik faktörler
Ghani	2011	Kanada	Duygusal Manipülasyon (gaslighting)ve sosyodemografik faktörler <i>Nitel çalışma</i>
Gökçe	2022	Türkiye	Gaslight ve sosyodemografik faktörler

Grave - Samp	2021	Amerika	Gaslight ve sosyodemografik faktörler
Hightower	2017	Amerika	Gaslight ve kişilik ilişkisi
Klein	2022	Kanada	Romantik İlişkilerde Gaslight (sosyodemografik faktörler) <i>Nitel Çalışma</i>
Kuru	2022	Türkiye	Duygusal Manipülasyon (gaslighting) ve sosyodemografik faktörler
Li - Samp	2023	Amerika	Gaslight ve sosyodemografik faktörler
March	2023	Avustralya	Gaslight ile kişilik özellikleri ve sosyodemografik faktörlerin ilişkisi
Miano	2021	İtalya	Gaslight ile kişilik özellikleri ve sosyodemografik faktörlerin ilişkisi
Shousha	2023	Mısır	Gaslight a maruz kalan kadınların deneyimleri <i>Nitel çalışma</i>
Sweet	2019	Amerika	Gaslight ve sosyodemografik faktörler <i>Nitel çalışma</i>

Bu derlemeye toplam 15 çalışma dâhil edilmiştir. Dâhil edilen çalışmaların dört tanesi Türkçe, 11 tanesi İngilizce dilinde yayımlanmıştır. Çalışmaların dört tanesi nitel, 11 tanesi nicel araştırmadır. Yapılan tarama sonucunda dâhil edilen çalışmaların 2011 yılı ve sonrasında yapıldığı görülmüştür. Bu geleneksel derlemeye; 2011 yılından bir, 2017 yılından iki, 2019 yılından iki, 2021 yılından bir, 2022 yılında beş ve 2023 yılında dört çalışma dâhil edilmiştir.

Geleneksel derlemeye dâhil edilen 15 çalışmanın dört tanesi Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. Diğer çalışmaların; beş tanesi ABD, bir tanesi İngiltere, iki tanesi Kanada, bir tanesi İtalya, bir tanesi Mısır, bir tanesi Avustralya’da gerçekleştirilmiştir. İngiltere’de yapılmış çalışmaya farklı etnik kökenden katılımcılar dâhil olmuştur. Amerika’da yapılmış bir çalışma ise farklı cinsel yönelimli katılımcılarla gerçekleştirilmiştir.

Geleneksel derlemeye dâhil edilen 15 çalışmanın dört tanesinde gaslighting ve kişilik özellikleri ilişkisi; sekiz tanesinde gaslighting ve sosyodemografik faktörler ilişkisi; üç tanesinde ise gaslight ile hem kişilik özellikleri hem de sosyodemografik faktörler ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmaların Katılımcı Özellikleri

Bu geleneksel derlemeye dâhil edilen çalışmalardaki katılımcıların sayısı, niteliği, cinsiyet ve yaşları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Derlemeye Katılan Araştırmalardaki Katılımcıların Özellikleri

Makale Yazarı	Makale Yılı	Katılımcı Niteliği	Katılımcı Sayısı	Kadın	Erkek	Katılımcıların Yaşları
Arabi	2023	Yetişkin	1294 (14 belirtmeyen)	1214	66	21-83
Carton - Egan	2017	Yetişkin	128	105	23	18 yaş ve üstü
Ertürk - Arıkan	2022	Yetişkin	497	394	103	18 yaş ve üstü
Esin	2022	Yetişkin	353	187	166	18-65
Ghani	2011	Yetişkin	12	6	6	18-35
Gökçe	2022	Yetişkin Kadın	234	234	-	18-67
Graves - Samp	2021	Yetişkin	298	216	82	Ort. 19
Hightower	2017	Yetişkin Kadın	40	40	-	25-55
Klein	2022	Yetişkin	65	48	17	18-69 Ort. 29
Kuru	2022	Yetişkin	442	221	221	18-29
Li - Samp	2023	Yetişkin	365 LGBT+			
March	2023	Yetişkin	315	196	119	18-82 Ort. 42
Miano	2019	Yetişkin	250	126	124	18-30
Shousha	2023	Yetişkin Kadın	27	27	-	24-54 Ort. 35,5
Sweet	2019	Yetişkin Kadın	43	43	-	Ort. 41

Bu geleneksel derleme çalışmasına dâhil edilen araştırmaların verileri toplam 4363 katılımcıdan elde edilmiştir. Geleneksel derlemeye dâhil edilen çalışmalardan en az sayıda katılımcının dâhil edildiği çalışma 12 kişinin dâhil

edildiği Ghani'nin nitel çalışmasıdır⁴¹. Nicel araştırmalar içerisinde ise en az katılımcıya sahip olan çalışma, 40 kişi ile yürütülen Hightower'ın çalışması⁴² iken; en fazla katılımcıya sahip olan araştırma 1294 kişi ile yürütülen Arabi'nin çalışmasıdır⁴³.

Bulgular

Gaslighting ve Sosyodemografik Değişkenler

Gaslighting ile cinsiyet ve diğer sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkilere dair alanyazında çelişkili bulgular mevcuttur. Sweet⁴⁴, gerçekleştirdiği nitel araştırmanın bulgularından hareketle, erkeklerin gaslighting uygulamaya, kadınların ise maruz kalmaya daha yatkın olduğunu ifade etmiştir. Yazarın görüşüne göre gaslighting uygulayanlar, cinsiyet tabanlı stereotipleri harekete geçirip, yapısal ve kurumsal eşitsizlikleri kurbanı karşı kullanarak kurbanın gerçeklik algısını manipüle etmektedirler. Söz konusu tespitler, gaslighting'in toplumsal cinsiyet rolleri temelinde oluşan güç eşitsizliğinin hâkim olduğu ilişkilerde ortaya çıktığını göstermektedir. March, Kay, Dinic, Wagstaff, Grabaovaci, Jonason⁴⁵ tarafından yapılan araştırmada da kadınlarla kıyaslandığında erkekler, gaslighting taktiklerinin uygulamasını daha kabul edilebilir bulmuşlardır. Ghani'nin⁴⁶ nitel çalışmasındaki katılımcıların nerede ise tamamı, kendilerine verilen senaryolardaki gaslighting uygulayan kişinin cinsiyetini erkek olarak tahmin etmişlerdir. Söz konusu bulgu da maskülen cinsiyet rollerinin, algısal düzeyde gaslighting uygulama ile eşleştirildiğine işaret etmektedir.

Söz konusu bulguları destekler nitelikte ülkemizde Esin'in⁴⁷ duygusal manipülasyon (gaslighting) ile sosyodemografik değişkenlerin ilişkisini incelediği çalışmasında; cinsiyet, yaş, eğitim, büyüdüğü şehir gibi alanlarda cinsiyetler

41 Faadia Ghani, "Gendered Emotional Manipulation: An Investigation of Male and Female Perceptions of the Player Identity in Romantic Relationships", (Unpublished M.A. Dissertation), University of Ottawa, Department of Communication, Canada, 2011, p. 1-128.

42 Erin Hightower, *a.g.e.*

43 Shahida Arabi, "Narcissistic and Psychopathic Traits in Romantic Partners Predict Post-traumatic Stress Disorder Symptomology: Evidence for Unique Impact in a Large sample", *Personality and Individual Differences*, no. 201, 2023, 111942.

44 Paige L. Sweet, *a.g.e.*

45 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinic - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e.*

46 Faadi Ghani, *a.g.e.*

47 Nuran Naz Esin, "İlişkilerde Manipülasyonun Bilişsel Çarpıtmalar Açısından İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tezli Klinik Psikoloji Programı, İstanbul, Ağustos 2022, s. 1-88.

arası anlamlı düzeyde farklılaşmalar bulunmuştur. Erkek katılımcıların kadınlara, 34-41 yaşındaki katılımcıların; 18-25, 26-33 ve 42 yaş üstüne, yüksek lisans mezunlarının diğer eğitim gruplarına göre ve son olarak şehirde büyüyenlerin, kasaba ve büyük şehirde büyüyenlere göre anlamlı derecede yüksek duygusal manipülasyon puanları aldıkları tespit edilmiştir.

Buna karşın, alanyazında kadınların erkeklere göre daha fazla gaslighting davranışına maruz kaldığına ilişkin yaygın kuramsal inanış ve bunu destekleyici bazı araştırma sonuçları (örn.; Abramson⁴⁸, Gas ve Nichols⁴⁹, Sweet⁵⁰) ile çelişir şekilde; Miano, Bellomare ve Genova⁵¹, cinsiyet ve yaş ile gaslighting'e maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Araştırmacılar, yaş ile ilgili bulguyu; yaş sosyodemografik değişkeninin ergenlik döneminde etkili olup yetişkinlikte sabit kalması ile açıklamışlardır. Cinsiyet konusundaki bulgularına ilişkin olarak ise ilgili bulguların psikolojik şiddetin dönüşümlülüğü ve her iki cinsiyette benzer oranlarda görülmesine ilişkin geçmiş araştırma sonuçları tarafından desteklendiğini ifade etmişlerdir. Gaslighting'in bir dizi araştırmacı tarafından psikolojik yakın partner şiddetinin bir türü olarak görülmesine (örn.; Gökçe⁵², Sweet⁵³) karşın, kendine has özellikleri olan, kontrol ve manipülasyon odaklı bir psikolojik şiddet türü olduğu göz önüne alındığında, Miano ve arkadaşlarının⁵⁴ ilgili sonuçlarının geçerliliğini desteklemek için genel olarak psikolojik şiddet ile cinsiyet ilişkisini araştıran çalışmalardan çok, doğrudan gaslighting'e maruz kalma ile cinsiyet ilişkisini inceleyen araştırma bulgularına ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir.

Gökçe⁵⁵, kadınlarda gaslightinge maruz kalmanın sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini araştırdığı çalışmasında; gaslightinge maruz kalmanın eğitim düzeyi ve medeni duruma göre farklılaştığı ancak yaş, meslek, çalışma durumu, gelir düzeyi ve çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu bulgulara göre; lise mezunu kadınların gaslighting'e maruz kalma düzeyi, önlisans/lisans mezunu kadınlardan,

48 Kate Abramson, *a.g.e.*

49 Gertrude Zemon Gass - Williams C. Nichols, *a.g.e.*

50 Paige L. Sweet, *a.g.e.*

51 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, "Personality Correlates of Gaslighting Behaviours in Young Adults", *Journal of Sexual Aggression*, vol. 27, no. 3, 2021, p. 285-298.

52 Emine Gökçe, *a.g.e.*

53 Paige L. Sweet, *a.g.e.*

54 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, *a.g.e.*

55 Emine Gökçe, *a.g.e.*

bekâr kadınların gaslightinge maruz kalma düzeyi de evli olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Li ve Samp⁵⁶ ise LGBT+ bireylerin gaslighting’e maruz kalma deneyimleri ile demografik özelliklerin ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, gaslighting’e maruz kalmanın cinsiyet, yaş, ırk, eğitim ve gelir düzeyi gibi faktörlerle ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Li ve Samp⁵⁷ çalışmasında, yukarıda bahsedilen sosyodemografik değişkenlere ilişkin bulguların yanı sıra, içselleştirilmiş cinsel damgalanma ve düşük ilişki doyumu ile gaslighting’e maruz kalma arasında pozitif korelasyon olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra yazarlar, olumlu bir LGBT kimliğine sahip olan, sosyal desteği güçlü ve güç dengesizliği içermeyen ilişkiler yaşayan LGBT+ bireylerin gaslighting’e maruz kalma düzeylerinin, diğer katılımcılara göre daha düşük olduğunu da tespit etmişler ve ilişkisel faktörlerin, diğer sosyodemografik faktörlere göre özünde kontrol odaklı bir kavram olan gaslighting’e maruz kalma üzerinde daha etkili olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Klein⁵⁸ da gerçekleştirdiği nitel araştırmada; araştırma grubu özelinde gaslighting uygulayanların ağırlıklı olarak beyaz ırktan, Avrupa kökenli, heteroseksüel ve yaşça kurbanlardan daha büyük erkeklerden oluştuğunu belirlemiş, toplumsal olarak ayrıcalıklı bir statüye sahip olarak nitelendirdiği ilgili gaslighter grup profilinden hareketle de gaslighting uygulamanın sosyal güç ile ilişkili olabileceğini öne sürmüştür. Graves ve Samp⁵⁹ da güç dengesizliği olan romantik ilişkilerde gaslighting davranışının, güç eşitliği olan ilişkilere kıyasla daha yoğun biçimde ortaya çıktığını tespit etmişlerdir. Graves ve Samp’ın⁶⁰ odaklandığı güç kavramı, ilişki bağılılığı ile ilişkili bir güç kavramıdır ve bağıllık/bağımlılık gücü (dependency power) olarak tanımlanmaktadır. Örneklendirmek gerekirse, romantik ilişki içerisindeki A ve B kişilerinden A’nın ilişki bağıllığının düşük, B’ninkinin ise yüksek olduğu ve aynı zamanda B’nin alternatif partner bulma olasılığının da düşük olduğu bir ilişkide, A’nın bağıllık gücü yüksek olarak betimlenmektedir. Kuru⁶¹ da ilişki doyumu, duygusal manipülasyon (gaslighting)

56 Yachao Li - Jennifer A. Samp, “Gaslighting LGBTQ+ Individuals: Correlates of Gaslighting Experiences, Gaslighters’ Characteristics, and Gaslighting Techniques”, *Communication Studies*, 2023, p. 1-21.

57 Yachao Li - Jennifer A. Samp, *a.g.m.*

58 Willis Klein - Sherry Li - Suzanne Wood, “A Qualitative Analysis of Gaslighting in Romantic Relationships”, *Personal Relationships*, no. 30, May 2023, p. 1316-1340.

59 Clint Graves - Jennifer A. Samp, “The Power to Gaslight.”, *Journal of Social and Personal Relationships*, vol. 38, no. 11, 2021, p. 3378-3386.

60 Clint Graves - Jennifer A. Samp, *a.g.m.*

61 Gökçen Kuru, “An Actor-Partner Interdependence Mediation Model of Emotional Manipulation on Commitment Via Satisfaction of Couples in Romantic Relationships”, (Unpublished M.A.

ve ilişki bağıllığı arasındaki ilişkileri araştırdığı çalışmasında, cinsiyetten bağımsız olarak duygusal manipülasyon (gaslighting) ile ilişki doyumu ve bağlılık arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur. İlişki niteliği-gaslighting ilişkisine ilişkin söz konusu bulgular, kısıtlı olmakla birlikte, tutarlı bir biçimde romantik ilişkide partnerler arasındaki güç dengesizliğinin gaslighting davranışının ortaya çıkışı ile pozitif yönde ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Gaslighting ve Kişilik Özellikleri

Alanyazında kişilik özellikleri ile gaslighting davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Söz konusu araştırmaların, aşağıda özetlendiği üzere, Karanlık Üçlü/Dörtlü dışında farklı kişilik özelliklerine odaklandığı görülmüştür; March ve arkadaşları⁶² ile Arabi⁶³ sırası ile Karanlık Dörtlü (Dark Tetrad) ve Karanlık Üçlü özelliklerine, Carton ve Egan⁶⁴ Karanlık Üçlü ve Beş Faktör Kişilik Modeline, Ertürk ve Arıkan⁶⁵; borderline kişilik yapılanmasına, Hightower⁶⁶; yüksek duyuşal işlem hassasiyeti, engelleyici kaygı ve nevrotilliğe, Miano⁶⁷ ise gaslighting uygulayanın (gaslighter) psikotizm ile, maruz kalanın (gaslightee) ise disinhibisyon ile ilişkisine odaklanmıştır.

March ve arkadaşları⁶⁸; gaslighting uygulamanın kabul edilebilirliği ile Karanlık Dörtlüde (Dark Tetrad) yer alan tüm kişilik özellikleri (narsisizm, psikopati, makyavelizm ve sadizm) arasında pozitif korelasyon bulunduğunu; birincil psikopati, sadizm ve makyavelist taktiklerin aynı zamanda gaslighting uygulama davranışını yordadığını tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra aynı araştırmada, depresif (kırılgan) narsisizm eğilimleri yüksek olan erkeklerin, gaslighting uygulamayı en yüksek düzeyde kabul edilebilir bulan grup

Dissertation), Middle East Technical University Department of Educational Sciences Guidance and Psychological Counseling, Ankara, 2022, p. 1-105.

62 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e.*

63 Shahida Arabi, *a.g.e.*

64 Hanah Carton - Vincent Egan, "The Dark Triad and Intimate Partner Violence", *Personality and Individual Differences*, vol. 105, no.1, 2017, p .84-88.

65 Yaşar Ertürk - Selma Arıkan, "Romantik İlişkilerde İlişki İstikrarı: Sınır Kişilik Örgütlenmesinde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, İlişkilerde Manipülasyon ve Flört Şiddeti Bağlamında İncelenmesi", *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, vol. 9, no. 87, September 2022, p. 1776-1791.

66 Erin Hightower, *a.g.e.*

67 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, *a.g.e.*

68 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e.*

olduğu da ulaşılan sonuçlar arasındadır. Yazarlar, söz konusu bulguyu, depresif narsisistlerin reddedilmeye ilişkin aşırı hassasiyetleri ve gaslighting uygulamanın, partnerlerinden gelebilecek ve kendilik imajlarını zedeleyerek utanç uyandırabilecek olası negatif geri bildirimlerden korunmanın bir yolu olarak görebilecekleri varsayımı ile açıklamışlardır. Sousha'nın⁶⁹ nitel araştırmasında da 27 kadın katılımcının nerede ise tamamı, kendilerine gaslighting uygulayan eski partnerlerini kibirli, yukarıdan bakan, eleştiriye kapalı, sürekli övgü bekleyen vb. narsisistik kişilik eğilimleri ile ilişkili özellikler ile tanımlamışlardır.

Arabi'nin⁷⁰ çalışmasında, romantik partneri tarafından duygusal istismara maruz kalanların neredeyse tamamı (%95.1), gaslighting gibi manipülatif deneyimler yaşadıklarını bildirmiştir. İlgili çalışmada gaslighting, diğer manipülasyon taktiklerine göre (aşk bombardımanı, kıskançlığın tetiklenmesi ve duvar örme) en yüksek düzeyde ifade edilen manipülasyon türü olmuştur. Söz konusu çalışmada, konuya ilişkin diğer araştırma bulguları ile çelişir şekilde, gaslighting uygulama ile büyüleneci narsisist, depresif narsisist ve psikopati eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ancak gaslighting'in ilgili çalışmada bir ölçek ile değil de tek bir soru ("partneriniz size, kendi gerçekliğinizden şüphe duymanıza yol açacak şekilde davranıyor mu?") ile ölçüldüğü göz önüne alındığında, March ve arkadaşlarının⁷¹ de belirttiği gibi bahse konu bulguların güvenilirliğinin düşük olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Carton ve Egan⁷² çalışmasında; gaslighting'i psikolojik istismar ve yakın partner şiddeti kapsamında ele almış ve Beş Faktör Kişilik (Big Five) bileşenlerinden biri olan "uyumluluk" eğiliminin düşüklüğünün gaslighting davranışının temel yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu çalışmada; Karanlık Üçlü (Dark Triad) bileşenlerinden olan psikopatinin de gaslighting uygulama ile pozitif ilişki gösterdiğini bulunmuştur. Ertürk ve Arıkan⁷³ çalışmasında ise borderline kişilik örgütlenmesi ile kontrol ve duygusal manipülasyon (gaslighting) arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

69 Nayera Mohamed Shousha, "Now, You Can Breathe: A Qualitative Study of the Experiences and Resilience of Egyptian Women Victimized by Narcissistic Relationships", *Journal of International Women's Studies*, vol. 25, no. 1, 2023, p. 1-15.

70 Shahida Arabi, *a.g.e.*

71 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e.*

72 Hanah Carton - Vincent Egan, *a.g.e.*

73 Yaşar Ertürk - Selma Arıkan, *a.g.e.*

Miano ve arkadaşlarının⁷⁴ çalışması; gaslighting ile hem kişilik özellikleri hem de sosyodemografik özelliklerin ilişkisini inceleyen birkaç çalışmadan birisidir. Söz konusu çalışmada hem gaslighter'ın hem de gaslightee'nin empati eksikliği (detachment), dürtüsellik (disinhibition), antagonist (düşmanca) ve psikotiklik (psikotizm) eğilimleri ile gaslighting davranışları arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. İlgili araştırma sonuçlarına göre hem gaslighter'ın empati eksikliği, dürtüsellik ve psikotiklik eğilimleri hem de gaslightee'nin antagonist, dürtüsellik ve psikotiklik eğilimleri ile gaslighting davranışları arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

Hightower⁷⁵ ise çalışmasında; yüksek duygusal işlem hassasiyeti, engelleyici kaygı ve nevroz (duygusal denge) özelliğinin bireyi gaslighting'e maruz kalmaya açık hale getirdiği bulgusuna ulaşmıştır.

Tartışma

Alanyazın bölümünde de belirtildiği gibi, romantik ilişkilerde gaslight/ing ve kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu çalışmada, romantik ilişki bağlamında bir duygusal manipülasyon türü olan gaslighting davranışının, kişilik eğilimleri ve demografik faktörler ile ilişkisinin incelendiği araştırmaların derlenmesi, böylece gelecekte konuyla alakalı yapılacak çalışmalara bir temel oluşturulması amaçlanmıştır.

Bulgular bölümünde de belirtildiği gibi alanyazında gaslighting davranışı ile kişilik özellikleri ve sosyodemografik özelliklerin ilişkisini inceleyen çalışmalar hem oldukça sınırlıdır hem de bulgular çelişkilidir. Sosyodemografik özelliklerden yaş ile gaslighting ilişkisinin araştırıldığı çalışmalardan; Li ve Samp⁷⁶, Gökçe⁷⁷, Miano ve arkadaşları⁷⁸, gaslighting davranışının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediğini bulmuşlardır. Buna karşın Esin⁷⁹, 34-41 yaş grubundaki katılımcıların gaslighting uygulama eğiliminin diğer yaş gruplarındaki katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Gaslighting ile meslek, eğitim düzeyi, çocuk sayısı vb sosyodemografik değişkenlerin ilişkisine odaklanan çalışma sayısı ise sadece bir veya iki olup (Esin⁸⁰, Gökçe⁸¹), bulgular herhangi bir yorum çıkarmak için yeterli değildir.

74 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, *a.g.e.*

75 Erin Hightower, *a.g.e.*

76 Yachao Li - Jennifer A. Samp, *a.g.e.*

77 Emine Gökçe, *a.g.e.*

78 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, *a.g.e.*

79 Nuran Naz Esin, *a.g.e.*

80 Nuran Naz Esin, *a.g.m.*

81 Emine Gökçe, *a.g.e.*

Gaslighting ile cinsiyet ilişkisini inceleyen araştırmalardan Sweet⁸², March ve arkadaşlarının⁸³, Ghani⁸⁴ ve Esin'in⁸⁵ araştırmaları, erkeklerin gaslighting uygulamaya, kadınların ise maruz kalmaya daha yatkın olduğunu/ kadınlarla kıyaslandığında erkeklerin gaslighting taktiklerinin uygulamasını daha kabul edilebilir bulduklarını/ cinsiyet rollerinin, algısal düzeyde gaslighting uygulama ile eşleştirildiğini ortaya koymuştur. Buna karşın, alanyazında kadınların erkeklere göre daha fazla gaslighting davranışına maruz kaldığına ilişkin yaygın kuramsal inanış ve bunu destekleyici bazı araştırma sonuçları⁸⁶ ile çelişir şekilde; Miano, Bellomare ve Genova, çalışmasında cinsiyet ile gaslighting'e maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır⁸⁷. Araştırmacılar, cinsiyet konusundaki bulgularına ilişkin olarak ise ilgili bulguların psikolojik şiddetin dönüşümlülüğü ve her iki cinsiyette benzer oranlarda görülmesine ilişkin geçmiş araştırma sonuçları tarafından desteklendiğini ifade etmişlerdir. Gaslighting'in bir dizi araştırmacı tarafından psikolojik yakın partner şiddetinin bir türü olarak görülmesine⁸⁸ karşın, kendine has özellikleri olan, kontrol ve manipülasyon odaklı bir psikolojik şiddet türü olduğu göz önüne alındığında, Miano ve arkadaşlarının çalışma⁸⁹ sonuçlarının geçerliliğini desteklemek için genel olarak psikolojik şiddet ile cinsiyet ilişkisini araştıran çalışmalardan çok, doğrudan gaslighting'e maruz kalma ile cinsiyet ilişkisini inceleyen araştırma bulgularına ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir.

Sosyodemografik özelliklere ilişkin söz konusu bulgular bir arada incelendiğinde, konuya ilişkin gelecekte daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra, alanyazında gaslighting'e maruz kalanların, gaslighter'lar tarafından genelde toplumsal olarak olumsuz feminen özellikler ile (zayıf karakterli, duygusal olarak dengesiz vb.) yaftalandıklarına ilişkin bilgiler⁹⁰ göz önüne alındığında, gaslighting uygulayan ve buna maruz kalanların

82 Paige L. Sweet, *a.g.e.*

83 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e.*

84 Faadi Ghani, *a.g.e.*

85 Nuran Naz Esin, *a.g.e.*

86 Kate Abramson, *a.g.e.*; Gertrude Zemon Gass - Williams C. Nichols, *a.g.e.*; Paige L. Sweet, *a.g.e.*

87 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, "Personality Correlates of Gaslighting Behaviours in Young Adults", *Journal of Sexual Aggression*, vol. 27, no. 3, 2021, p. 285-298.

88 Emine Gökçe, *a.g.e.*; Faadi Ghani, *a.g.e.*; Paige L. Sweet, *a.g.e.*

89 Paula Miano - Martina Bellomare - Vincenzo Giuseppe Genova, *a.g.e.*

90 Stephanie Sarkis, *a.g.e.*; Robin Stern, *a.g.e.*

cinsiyetlerinden çok, cinsiyet stereotiplerine toplumsal olarak atfedilen güç eksenli özelliklerin, gaslighting uygulama ve buna maruz kalma ile daha yakından ilişkili olabileceği de düşünülmüştür. Bahse konu olasılık dolaylı yoldan, ilişkideki güç dengesi-gaslighting ilişkisine dair kısıtlı araştırma bulguları ile de uyumludur. İlişki niteliği-gaslighting ilişkisine dair Li ve Samp⁹¹, Klein⁹², Graves and Samp⁹³ ve Kuru'nun⁹⁴ araştırma sonuçları net bir sonuç çıkarmak için yeterli olmamakla birlikte, söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, romantik ilişkide partnerler arasındaki güç dengesizliğinin gaslighting davranışının ortaya çıkışı ile pozitif yönde ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Alanyazında kişilik özellikleri ile gaslighting davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Karanlık Üçlü/Karanlık Dörtlü-gaslighting ilişkisine ilişkin Carton ve Egan⁹⁵ ve March ve arkadaşlarının⁹⁶ bulguları, duygusal manipülasyon ile Karanlık Üçlü ilişkisine dair (örn.; Grieve ve Mahar⁹⁷, Hyde ve Grieve⁹⁸) geçmiş alanyazın bulguları ile uyumludur. Arabi'nin⁹⁹ çalışmasında ise bulgular bölümünde belirtildiği üzere gaslighting'in ölçülmesi açısından metodolojik bir sıkıntı bulunmaktadır. Söz konusu bulgular, her ne kadar kısıtlı sayıda araştırmadan elde edilmiş olsalar da Karanlık Üçlü/Dörtlü'deki kişilik eğilimlerinin en belirgin ortak özelliklerinden biri olan empati eksikliğinin gaslighting uygulama davranışı ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Alanyazındaki gaslighting davranışı ile kişilik eğilimleri ilişkisini araştıran diğer araştırmalardan her biri ise Beş Faktör Kişilik Modeli¹⁰⁰, borderline kişilik yapılanması¹⁰¹, yüksek duygusal işlem hassasiyeti, engelleyici kaygı¹⁰², psikotizm

91 Yachao Li - Jenifer A. Samp, *a.g.e*

92 Willis Klein - Sherry Li - Suzanne Wood, *a.g.e*.

93 Clint Graves - Jennifer A. Samp, *a.g.e*.

94 Gökçen Kuru, *a.g.e*.

95 Hanah Carton - Vincent Egan, *a.g.e*.

96 Evita March - Cameron S. Kay - Mojana B. Dinić - Daniella Wagstaff - Beata Grabovac - Peter K. Jonason, *a.g.e*.

97 Rachel Grieve - Doug Mahar, *a.g.e*

98 Jane Hyde - Rachel Grieve, "Able and Willing: Refining the Measurement of Emotional Manipulation", *Personality and Individual Differences*, no. 64, 2014, p. 131-134.

99 Shahida Arabi, *a.g.e*.

100 Hanah Carton - Vincent Egan, *a.g.e*. Yaşar Ertürk - Selma Arıkan, *a.g.e*.

101 Yaşar Ertürk - Selma Arıkan, *a.g.e*.

102 Erin Hightower, *a.g.e*.

ve disinhibisyon¹⁰³ gibi farklı kişilik eğilimlerine odaklanmıştır. Bu kapsamda ilgili bulgular, herhangi bir yorum çıkarmak için yeterli değildir. Gelecekte genel olarak hem mevcutta kısıtlı sayıda çalışılmış olan hem de henüz çalışılmamış olmakla birlikte gaslighting ile ilişkili olabilecek kişilik özelliklerine odaklanan farklı araştırmaların yapılmasının, kişilik eğilimleri-gaslighting ilişkisine dair daha kesin bir resim sunulmasını sağlamak açısından faydalı olacağı düşünülmüştür.

Gaslighting uygulayan ve buna maruz kalanların cinsiyetlerinden çok, cinsiyet stereotiplerine toplumsal olarak atfedilen güç eksenli özelliklerin gaslighting uygulama ve buna maruz kalma ile yakından ilişkili olabileceğine ilişkin bulgular ve dolaylı yoldan empati eksikliği-gaslighting davranışı ilişkisine işaret eden araştırma sonuçları göz önüne alındığında, cinsiyet eşitsizliği temelli sosyal rol prototiplerinin ve güç eksenli motivasyon sistemlerinin değişimine, duygusal empati becerisinin artırılmasına yönelik psiko eğitimler ile psikoterapötik müdahalelerin, koruyucu ruh sağlığı programları oluşturulurken dikkate alınmasının önemli olabileceği değerlendirilmiştir. Bahse konu şekilde yapılandırılacak koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin, psikolojik şiddetin bir türü olan gaslighting davranışının azaltılmasına fayda sağlayabileceği düşünülmüştür.

Derleme Çalışmasının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Bu çalışmada toplam altı veri tabanından son 23 yılda yapılmış çalışmalarla geniş bir bilgi tabanı oluşturmuş; alanyazın taraması ve dahil etme/dışlama kriterleri sistematik derleme usulüne göre uygulanmış, bu da literatürdeki uygun çalışmaların titizlikle seçilmesini sağlamış ve çalışmanın güvenilirliğini artırmıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda gerçekleştirilmiş olan çalışmaların büyük bir kısmına ulaşılabilmiş olması da bu derlemenin güçlü yönlerindedir. Alanyazında gaslighting ile kişilik eğilimleri ve demografik faktörlerin ilişkisini inceleyen araştırmaya sayısının kısıtlı oluşunun tüm değişkenler açısından tam anlamı ile net bir resim ortaya koymayı sınırlandırması ise bu derlemenin kısıtlılığıdır. Belirli kısıtlılıkları olmasına karşın bu çalışma; romantik ilişkilerde gaslighting ile kişilik özellikleri ve demografik faktörler arasındaki ilişkiye dair mevcut alanyazın bulguları çerçevesinde betimleyici bir temel ortaya koyabilmektedir.

Kaynakça

Abramson, Kate, “Turning up the Lights on Gaslighting”, *Philosophical Perspectives*, 28, 2014; <https://www.jstor.org/stable/26614542>.

Apostolou, Menelaous - Kasapi, Kristia - Arakliti, Andri, “Will They Do as We Wish? An Investigation of the Effectiveness of Parental Manipulation on Mating Behavior”, *Evolutionary Psychological Science*, vol. 1, November 2014; DOI 10.1007/s40806-014-0005-1.

Arabi, Shahida, “Narcissistic and Psychopathic Traits in Romantic Partners Predict Post-traumatic Stress Disorder Symptomology: Evidence for Unique Impact in a Large Sample”, *Personality and Individual Differences*, 201, 2023.

Atay, Salim, “Narsistik Kişilik Envanteri’nin Türkçe’ye Standardizasyonu”, *Gazi University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 11(1), 2009.

Aytaç, Muhammed Bilgehan, “Karanlık Dörtlü (The Short Dark Tetrad-Sd4) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Ve Karanlık Dörtlünün Pazarlama Araştırmalarındaki Yerinin Tartışılması”, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), Ocak 2022; <https://doi.org/10.33416/baybem.1041678>.

Berezkei, Tamas, “Machiavellian Intelligence Hypothesis Revisited: What Evolved Cognitive and Social Skills May Underlie Human Manipulation”, *Evolutionary Behavioral Sciences*, 12 (1), 2018; <https://doi.org/10.1037/ebs0000096>.

Bursten, Ben, “The Manipulative Personality”, *Archives of General Psychiatry*, 26 (4), April 1972; doi:10.1001/archpsyc.1972.01750220028005.

Buss, David M. - Gomes, Mary - Higgins, Dolly S. -Lauterbach, Karen, “Tactics of Manipulation”, *Journal of Personality and Social psychology*, 52 (6), 1987.

Calef, Victor - Weinshel, Edward M., “Some Clinical Consequences of Introjection: Gaslighting”, *Psychoanalytic Quarterly*, 50 (1), 1981.

Carton, Hannah - Egan, Vincent, “The Dark Triad and Intimate Partner Violence”, *Personality and Individual Differences*, 105 (1), 2017; <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2016.09.040>.

Clempner, Julio B., “A Game Theory Model for Manipulation Based on Machiavellianism: Moral and Ethical behavior”, *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*, 20 (2), March 2017; <https://www.jasss.org/20/2/12.html>.

Costa Jr, Paul T. - McCrae, Robert R., “Four Ways Five Factors are Basic”, *Personality and Individual Differences*, 13 (6), 1992.

Dorpat, Theo L., *Gaslighting, the Double Whammy, Interrogation and Other Methods of Covert Control in Psychotherapy and Analysis*, London, Jason Aronson Incoporation, 1996.

Ertürk, Yaşar - Arıkan, Selma, “Romantik İlişkilerde İlişki İstikrarı: Sınır Kişilik Örgütlenmesinde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, İlişkilerde Manipülasyon ve Flört Şiddeti Bağlamında İncelenmesi”, *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 9 (87), September 2022; <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3213>.

Esin, Nuran Naz, “İlişkilerde Manüpilasyonun Bilişsel Çarpıtmalar Açısından İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tezli Klinik Psikoloji Programı, İstanbul, 2022.

Fett, Shea Emma, *Bir İstismar Yöntemi Olan Gaslighting Hakkında Öğrendiğim 10 Şey*, çev. Ezgi Kayış, Bianet - Bağımsız İletişim Ağı, Aralık 2016; <https://www.bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/181577-bir-istismar-yontemi-olan-gaslighting-hakkinda-ogrendigim-10-sey> (Erişim tarihi: 10.11.2023).

Freud, Sigmund, *On Narcissism: An introduction*, Read Books Ltd, 1914.

Gass, Gertrude Zemon - Nichols, William C., “Gaslighting: A Marital Syndrome”, *Contemporary Family Therapy*, 10 (1), March 1988.

Ghani, Faadi, “Gendered Emotional Manipulation: An Investigation of Male and Female Perceptions of the Player Identity in Romantic Relationships”, (Unpublished M.A. Dissertation), University of Ottawa, Department of Communication, Canada, 2011.

Gökçe, Emine, “Kadınlarda Gaslighting’e Maruz Kalma Psikolojik Belirti Düzeyi ve Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya Bilim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Programı, Antalya, 2022.

Graves, Clint - Samp, Jennifer A., “The Power to Gaslight”, *Journal of Social and Personal Relationships*, 38 (11), 2021.

Grieve, Rachel, “Mirror Mirror: The Role of Self-Monitoring and Sincerity in Emotional Manipulation”, *Personality and Individual Differences*, 51 (8), December 2011; <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.004>.

Grieve, Rachel - Mahar, Doug, “The Emotional Manipulation–Psychopathy Nexus: Relationships with Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical

Position”, *Personality and Individual Differences*, 48 (8), 2010; <https://research.usc.edu.au/esploro/outputs/journalArticle/The-emotional-manipulation-psychopathy-nexus-Relationships-with/99448865402621> .

Grieve, Rachel - March, Evita - Van Doorn, George, “Masculinity might be more Toxic than We Think: The Influence of Gender Roles on Trait Emotional Manipulation”, *Personality and Individual Differences*, 138, February 2019; <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.09.042>.

Hailes, Helen Paula, “They’re Out to Take Away Your Sanity: An Ecological Investigation of Gaslighting in Intimate Partner Violence”, (Unpublished Doctoral Dissertation), Boston College, Lynch School of Education and Human Development, Boston, 2022.

Hightower, Erin, “An Exploratory Study of Personality Factors Related to Psychological Abuse and Gaslighting”, (Unpublished Doctoral Dissertation), William James College, Florida, 2017.

Hofer, Paul, “The Role of Manipulation in the Antisocial Personality”, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 33 (2), September 1989; <https://doi.org/10.1177/0306624X8903300202>.

Hyde, Jane - Grieve, Rachel, “Able and Willing: Refining the Measurement of Emotional Manipulation”, *Personality and Individual Differences*, 64, 2014.

Johnson, Veronica - Nadal, Kevin L. - Sissoko, Gina D. - King, R Rukiya, “It’s not in Your Head”: Gaslighting, ‘Splaining, Victim Blaming, and Other Harmful Reactions to Microaggressions”, *Perspectives on Psychological Science*, 16 (5), 2021; <https://doi.org/10.1177/17456916211011963>.

Jones, Daniel N. - Paulhus, Delroy L., “The Role of Impulsivity in the Dark Triad of Personality”, *Personality and Individual Differences*, 51(5), May 2011; <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2011.04.011>.

Jones, Daniel N. - Paulhus, Delroy L., “Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits”, *Assessment*, January 2014; doi: 10.1177/1073191113514105.

Karlsson, Anna M. Connysdotter - Kajonius, Petri J., “Not Only Trolls are Trolling the Internet: A study on Dark Personality Traits, Online Environment, and Commentary Styles”, *International Journal of Personality Psychology*, 6, 2020; <https://doi.org/10.21827/ijpp.6.37214>.

Kernberg, Otto F., *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*, New York, NY, Jason Aronson, 1985.

Klein, Willis - Li, Sherry - Wood, Suzanne, “A Qualitative Analysis of Gaslighting in Romantic Relationships”, *Personal Relationships*, 30, May 2023; doi: 10.1111/pere.12510.

Kligman, Michael - Culver, Charles M., “An Analysis of Interpersonal Manipulation”, *The Journal of Medicine and Philosophy*, 17(2), 1992.

Kohut Heinz, “The Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders: Outline of a Systematic Approach”, *Psychoanalytic Study of the Child*, 23(1), 1968.

Konc, Iva - Petrović, Kristina - Dinić, Bojana M., “Dark Tetrad and COVID-19 Protective Measures: Mediating Effects of Risk-taking Tendencies”, *Personality and Individual Differences*, 186, August 2022; <https://doi.org/10.1016%2Fj.paid.2021.111341>.

Kuru, Gökçen, “An Actor-Partner Interdependence Mediation Model of Emotional Manipulation on Commitment via Satisfaction of Couples in Romantic Relationships” (Unpublished M.A. Dissertation), Middle East Technical University, Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling, Ankara, 2022.

Li, Yachao - Samp, Jennifer A., “Gaslighting LGBTQ+ Individuals: Correlates of Gaslighting Experiences, Gaslighters’ Characteristics, and Gaslighting Techniques”, *Communication Studies*, 2023.

March, Evita - Kay, Cameron S. - Dinić, Bojana M. - Wagstaff, Daniella - Grabovac, Beata - Jonason, Peter K., “It’s All in Your Head”: Personality Traits and Gaslighting Tactics in Intimate Relationships” *Journal of Family Violence*, June 2023; <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00582-y>.

Miano, Paula - Bellomare, Martina - Genova, Vincenzo Giuseppe, “Personality Correlates of Gaslighting Behaviours in Young Adults”, *Journal of Sexual Aggression*, 27 (3), 2021.

Özsoy, Emrah – Rauthmann, John F. – Jonason, Peter Karl - Ardıç, Kadir “Reliability and Validity of the Turkish Versions of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T) and Single Item Narcissism Scale (SINS-T)”, *Personality and Individual Differences*, 117, May 2017; <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2017.05.019>.

Paulhus, Delroy L. - Gupta, Rohin - Jones, Daniel Nelson, “Dark or Disturbed?: Predicting Aggression from the Dark Tetrad and Schizotypy”, *Aggressive Behavior*, 47 (6), August 2021; <https://www.researchgate.net/publication/353951273>.

Paulhus, Delroy L. - Williams, Kelvin M., “The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy”, *Journal of Research in Personality*, 36 (6), 2002.

Sarkis, Stephanie, “*Gaslighting: How to Recognise Manipulative and Emotionally Abusive People-and Break Free*”, London, Hachette UK, 2018.

Shousha, Nayera Mohamed, “Now, You Can Breathe: A Qualitative Study of the Experiences and Resilience of Egyptian Women Victimized by Narcissistic Relationships”, *Journal of International Women’s Studies*, 25 (1), 2023; <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol25/iss1/14>.

Stark, Cynthia A., “Gaslighting, Misogyny, and Psychological Oppression”, *The Monist*, 102 (2), 2019; doi: 10.1093/monist/onz007.

Stern, Robin, “*The Gaslight Effect: How to Spot and Survive the Hidden Manipulations Other People Use to Control Your Life*”, 1st. ed., New York, Harmony Books, 2007.

Sweet, Paige L., “The Sociology of Gaslighting”, *American Sociological Review*, 84 (5), 2019; <https://doi.org/10.1177/0003122419874843>.

Thomas, Laura, “Gaslight and Gaslighting”, *The Lancet Psychiatry*, 5 (2), February 2018; [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(18\)30024-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30024-5).

Yılmaz, Hasan, “İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 2018.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmacıların her birisinin mevcut araştırmaya katkısı birinci yazar için %60, ikinci yazar için ise %40 oranındadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.